

ISSN 2518-7503

Міністерство освіти і науки України

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Рівне – 2018

Міністерство освіти і науки України

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 11

Засновано у 2013 році

Рівне – 2018

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities**

**PSYCHOLOGY:
REALITY AND PERSPECTIVES**

Compilation of scientific papers

Issue 11

Founded in 2013

Rivne – 2018

ISSN 2518-7503
УДК 159.9+316.6
П 86

Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

**Збірник наукових праць «Психологія: реальність і перспективи»
включено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(на підставі Рішення Атестаційної колегії МОН України від 29 вересня 2016 р.
та Наказу Міністерства освіти і науки України від 07.10.2016 р., № 1222)**

Свідectво про державну реєстрацію: Серія KB № 18713-7513 P

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Заступник головного редактора:

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Відповідальний секретар:

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ РАДИ:

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології імені Г. С. Костюка.

Левовицький Тадеуш – доктор гуманістичних наук, професор відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, ректор Вищої педагогічної школи, м. Варшава (Республіка Польща).

Ягієло Ярослав – доктор хабілітований, професор Академії імені Яна Длугоша, м. Ченстохова (Республіка Польща).

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія».

Шугаєва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ:

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки.

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Камінська Ольга Володимирівна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету.

Кулаков Руслан Станіславович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Назаревич Вікторія В'ячеславівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Немеш Олена Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри вікової і педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Павелків Віталій Романович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: **проф. Р. В. Павелків, проф. Н. В. Корчакова.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ.**

Рецензент: **Журавльова Лариса Петрівна** – доктор психологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри теоретичної психології та психології розвитку Житомирського державного університету імені І. Франка.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 11 від 27 листопада 2018 року).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

15. Ventegodt S. Quality of Life Theory II. Quality of Life as the Realization of Life Potential: A Biological Theory of Human Being / S. Ventegodt, J. Merrick, N. Andersen // The Scientific World Journal. – 2003. – № 3. – P. 1041–1049.

16. Waterman A. S. The Implications of Two Conceptions of Happiness (Hedonic Enjoyment and Eudaimonia) for the Understanding of Intrinsic Motivation / A. S. Waterman, S. J. Schwartz, R. Conti // Journal of Happiness Studies. – Vol. 9, № 1. – P. 41–79.

O.O.Abramjuk, A.S.Lipic'ka Conceptual structure of the phenomenon of «subjective well-being» and peculiarities of its measurement

The article is devoted to the problem of the subjective well-being of a personality. The historical development of the concept is clearly outlined. The article considers and structures existing approaches to the concept of well-being. The phenomenon of subjective well-being among the other concepts similar in content is distinguished and substantiated, its main structural components are highlighted. It has been defined that the conceptual structure of subjective well-being is formed by emotional, cognitive, and "eudemonic" components. The cognitive component includes an individual's assessment of one's own life and life satisfaction as a key indicator; emotional - the intensity of positive emotions in general and an individual's assessment of one's own emotional state; "eudemonic" - functional components that provide the optimal positive functioning of an individual: autonomy, environmental management, personal growth, positive relationships with others, the existence of life goals and self-perception.

An analysis of existing approaches to empirical study of well-being is carried out, it is emphasized in the absence of a universal methodology for the study of subjective well-being and the feasibility of combining the existing diagnostic tools to take into account the entire spectrum of factors influencing the experiences of subjective well-being of a personality. The paper presents the set of techniques, which constitute a complete and exhaustive collection of diagnostic tools of subjective well-being, aimed at covering all its components as a holistic subjective experience, which is based on the subjectivity of assessment and attitude towards one's own life, as well as the reflexive position of an individual and realization of one's life goals.

Key words: well-being, happiness, subjective well-being, psychological well-being, components of subjective well-being, quality of life.

УДК 159.923.35 - 37.011.31

О. І. АРТЕМОВА

**ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА КРЕАТИВНІСТЬ ПЕДАГОГА
ЯК ЗАПОРУКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ**

Стаття присвячена проблемі активізації творчих ресурсів педагога та розвитку його креативності у процесі його професіоналізації. Окреслені можливі шляхи розв'язання проблеми діагностики творчих ресурсів педагога через визначення вимірюваних конструктів його творчого потенціалу й добірку методів діагностики емпіричних показників цих конструктів.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, творчий пошук, креативність, розвиток, активна діяльність, педагогічна майстерність, професійна діяльність.

Статья посвящена проблеме активизации творческих ресурсов педагога и развития его креативности в процессе его профессионализации. Указанные возможные пути решения проблемы диагностики творческих ресурсов педагога через определение измеряемых конструктов его

творческого потенциала и подборку методов диагностики эмпирических показателей этих конструктов.

Ключевые слова: *творчество, творческий потенциал, творческий поиск, креативность, развитие, активная деятельность, педагогическое мастерство, профессиональная деятельность.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли в освіті реалізується ідея модернізації, суттєво змінюються соціальні установки і потреби в галузі освіти, визначено нові концептуальні підходи до побудови всієї системи освіти, відбувся перегляд змісту всіх компонентів педагогічної діяльності, інноваційні процеси стали важливими напрямками діяльності освітніх установ. Особливістю навчального процесу стає орієнтація на компетентнісно-орієнтоване навчання, виховання і розвиток особистості. Реформування освітньої галузі сьогодні ототожнюється з інноваційними процесами, а відтак суспільству потрібні педагоги нової школи, що мають високий рівень професійної компетентності та здатність до запровадження інновацій. Успішний педагог – це справжній професіонал і творча особистість, який вміє проектувати як і свій професійний розвиток, так і успіх своїх учнів. Творча особистість педагога завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Чим вищою є креативність вчителя, тим більше можливостей для розвитку його творчого потенціалу – професіоналізм, ерудиція, вміння творити, креативність мислення. Це і є запорукою успіху навчального закладу. Покликання педагога – у розвитку творчих можливостей, здібностей дитини, виховання в неї потягу до нового, формування творчої особистості, а важливою умовою реалізації такого підходу є креативність самого педагога.

Педагогічна діяльність – це процес постійної творчості. Майбутнє – за фахівцями, які володіють вміннями ефективно вирішувати складні питання професійного та повсякденного життя, здатні до творчого нестандартного мислення. Тільки креативний педагог здатний і дати знання учням, а також розвинути потенціал кожного вихованця, компетенції, творчі якості, які допоможуть знайти своє місце у житті, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною. Креативний педагог створює свою педагогічну систему, здатний до творчої діяльності та пошуку в професійній сфері. Однією з вимог для розкриття творчого потенціалу вчителя є впровадження у навчальний процес креативного підходу та інноваційних психолого-педагогічних технологій.

Аналіз наукових досліджень. У психолого-педагогічній науковій теорії та практиці функціонують технології, що забезпечують формування та розвиток творчого потенціалу креативної особистості з метою розвитку креативних здібностей: технологія виявлення розвитку творчих здібностей (І. Волкова); технологія виховання соціальної творчості (І. Іванова); технологія розв'язання винахідницьких задач (Г. Альшуллера); особистісно орієнтована (Вольфдорська педагогіка); технологія саморозвитку (М. Монтессорі); технологія розвивального навчання (Л. Занкова); технологія формування творчої особистості; технологія створення «ситуації успіху» (А. Белкін). Питання творчого потенціалу вчителя, зокрема, розглядалися в контексті педагогічної творчості як елемента педмайстерності (О. Абдулліна, І. Зазюн, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, Н. Савін, В. Сластьонін, В. Чудакова, Р. Шакуров, І. Якиманська); гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Сатір, Ю. Хацко та ін.). Значний науковий внесок, присвячений психології творчості, зробив В. Моляко, проблеми емпіричного дослідження психології творчості є провідною в дослідженнях А. Коваленко, проблема управління творчістю відображена в публікаціях К. Кірсанова, І. М. Якубова. Креативність як шлях становлення і професійного виявлення педагога розкрито в дослідженнях таких педагогів і психологів як В. А. Андреев, Л. С. Виготський, І. І. Драч, І. А. Зазюн, К. К. Платонов, Я. О. Пономарьов, В. І. Загвязинський. Дослідженням проблеми творчої особистості педагога в Україні займаються вчені Н. В. Кічук, С. О. Сисоєва, які вважають, що творча особистість учителя характеризується спрямованістю на творчість, інтелектуальною активністю.

Активне застосування тренінгів креативності, курсів творчого мислення більш спрямоване на учнів, а сам процес ставить вимоги і до підготовки вчителя до практичного застосування евристичних технік. Професіоналізація педагога повинна включати його впровадження в організації творчого процесу, вироблення ним навичок креативної поведінки як зразка для наслідування, опанування власною універсальною евристикою. Остання впливає з його усвідомлення своєї індивідуальності, відчуття власної конгруентності на робочому місці, відсутності сихозахисних перешкод у трансформації особистісних потенцій у професійній інтенції [1, с. 114].

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати важливість розкриття творчого потенціалу педагогів та розвитку їхньої креативності як особистісно-професійної властивості. Особливо заслуговує на увагу застосування педагогами інноваційних технологій, які базуються на креативному

підході до навчально-виховної діяльності сучасної школи. Саме такий підхід передбачатиме певне вміння структурувати навчальний матеріал, оскільки розкриття творчого потенціалу, формування креативного фахівця відбувається у взаємозв'язку з самоактуалізацією та саморозвитком особистості, формуванням креативного мислення, поглибленням креативних знань, виробленням креативних умінь і навичок.

Виклад основного матеріалу. Креативність і творчість є об'єктом дослідження багатьох наук – філософії, соціології, психології, педагогіки, культурології. Незважаючи на різні аспекти дослідження творчості, відмінності у методологічних підходах та інструментарію, увага всіх науковців зосереджена на людині – носії творчого потенціалу. Реалізувати творче «Я» особистості педагога можливо за умов комплексного педагогічного, психологічного, соціального, духовного впливів у процесі його професіоналізації [1, с.113]. Поєднання теорії з практикою у контексті такого крос-наукового досвіду забезпечується інтегративною роботою освітнього навчального закладу та його психологічної служби, здатної не лише запропонувати низку майстрів-класів і творчих презентацій, присвячених питанням застосування технік креативності в царині організаційної психології, психотерапії та психодіагностики, у практиці викладацької діяльності та у сфері педагогічного впливу, а й спроможності доцільно спрямувати креативний розвиток кожного педагога. Доцільно на курсах по підвищенню кваліфікації та стажування при Інститутах звертати увагу на розкриття творчого потенціалу та розвиток креативності, вдосконалювати креативні навички, вчитися креативній поведінці. Формувати креативну позицію та готовність до креативної педагогічної діяльності потрібно з розвитку мотивації до оволодіння креативними знаннями та вміннями, що сприятиме реалізації креативної компетентності у професійній діяльності. Креативний підхід до навчання забезпечить використання у навчальному процесі адаптованих креативних технік, методик, технологій, що спричинятимуть відхід від усталених штампів, стандартів, сприятимуть засвоєнню певних професійних знань, норм, правил, інструкцій.

Креативність як особистісно-професійну властивість педагога розвиває бажання до творчого самовираження та самореалізації. Розкрити свій творчий потенціал можна через продукування креативних ідей під час семінарів-дискусій, семінарів-бесід, практичних занять, що базуються на використанні ігор-стратегій та впровадженні у навчальний процес креативних задач та технік. Кожен педагог зацікавлений у самоактуалізації, саморозвитку природних креативних здібностей, креативного мислення, а тому, на нашу думку, накопичення креативних знань допоможуть реконструювати особистість в креативно-інноваційному напрямі за допомогою креативного підходу до навчання. Активне використання арт-технологій та креативних методик тренінгового характеру у навчально-виховній діяльності сприятимуть підвищенню професійної майстерності педагога. Самостійно генерувати нові креативні ідеї, методики та технології дає змогу реалізувати креативну компетентність на практиці. Тільки в процесі розкриття творчого потенціалу будуть виокремлюватися форми й методи креативного зростання особистості. Науково-дослідна діяльність педагога сприятиме формуванню готовності до креативної реалізації отриманих знань, умінь та навичок, допоможе оволодіти методологією науково-креативного пошуку, набути дослідницького досвіду у процесі реалізації креативної компетентності. Основні змістові складники розкриття творчого потенціалу конкретизуємо таким чином:

- визначення власного креативного потенціалу та креативних здібностей,
- особистісні рекомендації щодо формування креативної особистості,
- укладання програми формування креативності,
- продукування креативних ідей у педагогічній сфері.

Завершальним складником є опис власних вражень, отриманих у процесі пізнання себе, як креативної особистості, самоактуалізації креативних особливостей та самореалізації креативної компетентності у професійній діяльності [6]. Сучасний педагог – фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності, яка самостійно працює над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміє самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислить, володіє стійкою системою мотивів і потреб соціалізації, здатна активно й творчо діяти.

Він повинен уміти сам і навчити учнів: творчо засвоювати знання і застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях; критично осмислювати здобуту інформацію; оволодівати вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Педагог-професіонал не лише зорієнтований на трансляцію знань, умінь і навичок, а й на розвиток людських здібностей, такий, що вміє на практиці працювати з освітніми процесами, будувати розвивальні освітні ситуації, а не просто ставити і вирішувати дидактичні завдання, такий, що дійсно є реальним суб'єктом педагогічної діяльності. Творчість у педагогічній енциклопедії трактується як

вища форма активності та самостійної діяльності особистості. Креативність в українській мові вживається для позначення новаторства. Творчість – у значенні процесу (творення) і результату; креація – конкретне нововведення у практику ситуативної діяльності; креативність – властивість особистості, котра визначає її здатність бути творцем [1, с. 115].

Креативність як якість, властивість особистості сприяє: швидко реагувати на суспільні зміни, що відбуваються; корегувати власну професійну діяльність щодо співвідношення соціальних вимог. Креативний вчитель є професіоналом у педагогічній діяльності, цілеспрямовано здійснює загальну освіту і розвиток вихованців, здатний до проектування власної діяльності, її змін та вдосконалення. Характерною особливістю його професійної свідомості має бути зосередженість мислення на педагогічних проблемах, бачення педагогічного процесу як цілісного явища, центральне місце в якому належить особистості дитини. Учені формують такі найважливіші риси педагогічної креативності (здатності до творчості): пошуково-проблемний стиль мислення; проблемне бачення; розвинена творча уява, фантазія; специфічні особисті якості (допитливість, самостійність, цілеспрямованість, готовність до ризику), а також специфічні провідні мотиви (творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти результату, необхідність реалізувати себе) [6].

Сучасне суспільство відчуває гостру потребу у компетентних і творчих фахівцях, здатних до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення. Професійна успішність педагога створює реальні передумови для його самореалізації і розвитку творчих здібностей. Учителів, орієнтованих на досягнення успіху у діяльності, відрізняє громадянська і професійна спрямованість особистості; здібність до самопізнання; вміння реалізувати науковий підхід до педагогічних явищ, спроектувати модель цілісного педагогічного процесу, адаптувати її до конкретних умов, проаналізувавши власний досвід [2, с. 22]. Опираючись на накопичений вітчизняною та зарубіжною наукою досвід у розробці теоретичних передумов проблеми формування творчої особистості педагога, виокремимо важливі пріоритетні якості творчої особистості вчителя.

1. Прагнення до самореалізації. Одна з вищих потреб особистості, яка виявляється у реалізації власних творчих сил і здібностей, у постійному зростанні та збагаченні власних внутрішніх можливостей, у підвищенні своєї професійної діяльності, в орієнтації на загальнолюдські цінності.

2. Захоплення справою як покликанням. Висока зацікавленість справою, якою займається людина, ототожнення себе зі своєю справою, глибока задоволеність нею і постійна готовність удосконалювати справу.

3. Автентичність особистості. Щира та відверта позиція щодо ставлення до себе та інших, небажання ховатися за умовними масками, ховати свої спрямування, думки і переконання, власні індивідуальні особливості.

4. Незалежність щодо суджень. Здатність особистості до висловлювання власних суджень, не пристосовуючись до думки інших; повна самостійність в оцінках.

5. Упевненість у власних силах. Оцінка своїх сил і можливостей адекватна досвіду: вибір цілей і завдань, які людина здатна вирішувати на високому рівні якості, відсутність невиправданої тривожності під час вибору та реалізації цілей.

6. Індивідуальність і гнучкість. Здатність до самостійної постановки цілей, а також їх зміни залежно від умов діяльності, зокрема вести інших за собою, бути оригінальним і неупередженим під час вирішення проблем, які виникають.

7. Критичність і високий ступінь рефлексії. Постійна увага до адекватності власних дій і вчинків, нетерпимість до недоліків і непродуманих рішень, уміння вчитися на помилках, постійний аналіз та осмислення власної діяльності.

Центральною фігурою у модернізації освіти, у реформуванні освітнього процесу має стати учитель-дослідник, учитель-лідер як педагог нової формації – духовно розвинена, соціально зріла, творча особистість, компетентний фахівець, який професійно володіє всім арсеналом педагогічних засобів, постійно прагне до самовдосконалення та саморозвитку, стимулюючи до цього своїх учнів.

Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Творчість педагога специфічна за своєю суттю. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість формує педагогічний талант учителя. Високі вимоги до сучасного педагога зумовлені об'єктивними потребами суспільства, новими завданнями, які ставить перед нами життя. Сучасний учитель повинен навчити дітей системного мислення, методів пізнання та самоорганізації, допомогти розкрити власний потенціал, стимулювати та активно використовувати творчі можливості кожної особистості. Важливою умовою реалізації такого підходу є креативність педагога, якому притаманні такі риси: високий рівень моральної свідомості; постійний пошук оптимальних оригінальних

вирішень поставлених завдань; творчий стиль мислення; здатність бачити проблему; виявляти суперечності; творча фантазія, розвинена уява; прагнення досягти ефективного результату за конкретних умов праці; високий рівень загальної культури; також життєрадісність, комунікативність, енергійність, довіра, дружелюбність, сміливість [4, 31].

Творча особистість педагога завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Професійна успішність, в свою чергу, є здатністю людини до неперервного професійного розвитку та саморозвитку, здатністю досягати намічених цілей, реалізувати кар'єрні експектації (система очікувань, вимог щодо норм виконання індивідом професійних планів) та визнання професійних досягнень іншими. Тільки професійно успішний педагог може сформувати успішного учня в процесі тренування вмінь висувати і відстоювати творчі ідеї, розвивати навички експресії та рефлексії, продемонструвати ключові принципи творчого мислення; тренувати мислення «від протилежного» - способу пошуку рішення проблеми і підвищувати ступінь відкритості до нового життєвого досвіду [3, с. 33]. Відомі вчені В. А. Кан-Каликта, М. Д. Нікандров виокремлюють основні умови перетворення діяльності вчителя у творчу: усвідомлення себе як творця у педагогічному процесі; усвідомлення сутності, значення і завдань власної педагогічної діяльності, її мети; сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання); усвідомлення власної творчої індивідуальності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах існує гостра потреба суспільства у тому, щоб його члени навчились адаптуватись до швидких соціально-економічних змін, тому формування у людини творчого ставлення до навколишнього світу і його пізнання, а разом із тим і пізнання себе у світі є надзвичайно важливим. Тому кожен учитель повинен розвивати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному самовдосконаленні себе як творчої особистості, розвивати професійні вміння, допомагати своїм вихованцям відкривати власний творчий потенціал, який стане в майбутньому джерелом щастя та самовдосконалення.

Отже, творчий учитель – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмета, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, вміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів. На організаційно-моделювальному етапі роботи над проблемою основне завдання педагогічних колективів, методичних служб – створити умови для підвищення творчої активності педагогічних кадрів, особистісного та професійного зростання кожного вчителя.

Список використаних джерел

1. Гера Т. Активізація творчих ресурсів педагога у процесі його професіоналізації / Т. Гера // Психологія і суспільство. – 2012. – № 2. – С. 112–123.
2. Задіранова Г. В. Тренінг формування професійної успішності майбутніх педагогів / Г. В. Задіранова // Практична психологія та соціальна робота. – 2012. – № 4. – С. 21–32.
3. Куш Т. В. Майстерня креативності / Т. В. Куш // Педагогічна майстерня. – 2016. – № 8. – С. 33–37.
4. Програма личностно-комунікативного тренінга для педагогів / Е. Заика, Г. Лантушко, М. Мартыненко та ін. // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 8. – С. 31–35.
5. Фролова Л. Б. Розвиток комунікативної компетентності педагогів : тренінг / Л. Б. Фролова // Шкільному психологу усе для роботи. – 2014. – № 12. – С. 24–31.
6. Харченко С. Я. Соціально-педагогічні технології : навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ / С. Я. Харченко, Н. П. Краснова, Л. П. Харченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 552 с.

References

1. Hera T. Aktyvizatsiia tvorchykh resursiv pedahoha u protsesi yoho profesionalizatsii / T. Hera // Psykholohiia i suspilstvo. – 2012. – № 2. – S. 112–123.
2. Zadiranova H. V. Treninh formuvannia profesiinoi uspishnosti maibutnykh pedahohiv / H. V. Zadiranova // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2012. – № 4. – S. 21–32.
3. Kushch T. V. Maisternia kreatyvnosti / T. V. Kushch // Pedahohichna maisternia. – 2016. – № 8. – S. 33–37.
4. Prohramma lychnostno-kommunykatyvnoho trenynha dlia pedahohov / E. Zayka, H. Lantushko, M. Martymenko ta in. // Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. – 2014. – № 8. – S. 31–35.

5. Frolova L. B. Rozvytok komunikativnoi kompetentnosti pedahohiv : treninh / L. B. Frolova // Shkilnomu psykholohu use dlia roboty. – 2014. – № 12. – S. 24–31.

6. Kharchenko S. Ya. Sotsialno-pedahohichni tekhnolohii : navch.-metod. posib. dlia studentiv VNZ / S. Ya. Kharchenko, N. P. Krasnova, L. P. Kharchenko. – Luhansk : Alma-mater, 2005. – 552 s.

O.I. Artemova CREATIVE POTENTIAL AND CREATIVITY OF THE PEDAGOGUE AS A KEY TO PROFESSIONALISM.

The article deals with the problem of activation of the creative resources of the teacher and the development of his creativity in the process of his professionalization. Possible ways of solving the problem of diagnosing the teacher's creative resources are outlined through the determination of measurable constructs of his creative potential and a selection of methods for the diagnosis of empirical indicators of these constructs.

The reform of the educational sector nowadays is now identified with innovative processes, and therefore the society needs teachers of a new school with a high level of professional competence and the ability to implement innovations.

A creative pedagogue creates his own pedagogical system, is capable of creative activity and professional research. One of the requirements for revealing the creative potential of a teacher is the introduction of a creative approach to the educational process and innovative psychological and pedagogical technologies.

The active use of creativity trainings and creative thinking courses is aimed more at students, while the process itself puts the requirements also for training of a teacher to the practical application of heuristic techniques. The professionalization of the teacher should include his exercises in organizing the creative process, developing his skills of creative behavior as a model for imitation, mastering his own universal heuristics

Key words: *creativity, creative potential, creative research, creativity, development, active activity, pedagogical skill, professional activity.*

УДК 519.9 : 316.612

В. І. БЕЗЛЮДНА, Л. П. ОСЬМАК

ДИСПОЗИЦІЙНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ НЕПРОДУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ДІТЬМИ

Стаття висвітлює результати теоретичного і емпіричного аналізу проблеми сутності соціальної взаємодії, її стильових характеристик, особливостей неконструктивної взаємодії між дітьми у період старшого дошкільного віку. Здійснено аналіз особистісних спонук, які знижують ефективність спілкування та співпраці між дітьми. Обґрунтовується, що прагнення до домінування, визнання, самопрезентації, мотив дружби можуть видозмінювати стосунки між дітьми у процесі взаємодії та приводити до зниження її ефективності.

Ключові слова: *соціальна взаємодія, спілкування, співпраця, непродуктивна взаємодія, дошкільний період.*

Статья освещает результаты теоретического и эмпирического анализа проблемы сущности социального взаимодействия, его стилевых характеристик, особенностей неконструктивного взаимодействия между детьми в период старшего дошкольного возраста. Осуществлен анализ личностных мотивов, снижающих эффективность общения и сотрудничества между детьми. Обосновывается идея о том, что стремление к доминированию, признанию, самопрезентации, мотив дружбы могут видоизменять отношения между детьми в процессе взаимодействия и снижать его эффективность.

Ключевые слова: *социальное взаимодействие, общение, сотрудничество, непродуктивное взаимодействие, дошкольный возраст.*

Постановка проблеми. Дошкільне дитинства – період інтенсивного формування міжособистісних стосунків між дітьми, засвоєння ними програм налагодження продуктивної взаємодії з оточуючими. Все ж, життєві спостереження та педагогічна практика засвідчують, що узгодженість у спілкуванні з ровесниками досягається дітьми далеко не завжди. Дітям дошкільного віку ще досить складно вирішити усі питання, які виникають у цій ситуації. На шляху до продуктивної взаємодії з ровесниками дитина зустрічається із зовнішніми та внутрішніми перешкодами. До зовнішніх можна віднести дію різноманітних ситуаційних чинників: нестача

З М І С Т

Павелків Р.В. Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості.....	5
Абрамюк О.О., Липецька А.С. Концептуальна структура феномену суб'єктивне благополуччя та особливості його вимірювання.....	10
Артемова О.І. Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму.....	17
Безлюдна В.І., Осьмак Л.П. Диспозиційна детермінація непродуктивної взаємодії між дітьми.....	22
Березюк Т. П. Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ВЗО.....	28
Білецька О. Д. Психологічні аспекти вікових криз особистості від народження до юнацтва.....	35
Дерев'янка Н. З. Соціально-психологічні особливості поведінки у підлітковому віці.....	41
Джеджера О. В. Розвиток емоційного інтелекту як шлях оптимізації емоційних переживань майбутніх психологів з приводу навчання.....	46
Збродська І. Г. Процесуальний підхід у дослідженні феномену емоційного вигорання.....	53
Іванюта О. В., Яницька О.Ю. Методика розвитку візуального мислення підлітків.....	59
Карпова А. В. Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур.....	66
Коноплицька Ю. І., Ставицька О. Г. Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.....	70
Корчакова Н.В., Ковбаса А.Р. Психологічні особливості функціонування феномену прокрастинації у студентської молоді.....	75
Кулакова Л.М., Кулаков Р.С. Психологічні прийоми формування моральних цінностей у молодших школярів в процесі позаурочної діяльності.....	80
Курилюк-Делчева Н.В., Гуцуляк Н.М. Суб'єктивне відчуття самотності осіб похилого віку.....	85
Литвиненко С. А. Феномен гри в сутнісно-буттєвому вимірі.....	90
Лісна М. В. Розвиток творчих здібностей арт-засобами в дошкільному віці.....	95
Михальчук Ю. О. Практична підготовка студентів до психологічної роботи з дітьми-інвалідами.....	99
Онісковець Б. І., Ставицька О. Г. Мотиваційні чинники перфекціонізму сучасної студентської молоді.....	104
Павелків В. Р. Діагностичний компонент дослідження особистісних деструкцій представників молодіжних субкультур.....	109
Панасюк В. М. Соціально-психологічні особливості інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур.....	117
Работій М. В., Артемова О.І. Формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів.....	123
Савуляк В. О., Бакун К. О. Вікові особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та розвитку соціального інтелекту (на матеріалі дослідження школярів).....	128
Співак Л. М. Особливості становлення самооцінки власного національного «Я» у студентської молоді.....	134
Ставицька О. Г., Бунечко Ю. В. Вплив рівня домагань на прагнення до самоактуалізації студентської молоді.....	140
Ставицька О. Г., Воробей І. І. Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність студентів.....	144
Ставицький О. О., Ставицький Д. О. Психосемантичні аспекти дослідження моральної свідомості.....	149

Степанюк І. М. Корекція дитячих страхів в дошкільних дитячих закладах методами арт-терапії.....	155
Сторож О. В. Вікові закономірності розвитку творчої соціалізації юнаків.....	160
Хомич І. С. Дослідження особливостей особистісних цінностей молодших школярів.....	165
Хупавцева Н.О., Речун Н.В. Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект).....	172
Чорноус Н. О. Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами.....	177
Широких А. О. Самопізнання як передумова ефективності життєвого проектування юнаків.....	183
Шпак Л. В. Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога.....	188
Щерба Т. В. Адаптація дітей до школи з затримкою психічного розвитку.....	192
Яницька О.Ю., Іванюта О. В. Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи студентів в умовах навчання за ECTS.....	197
Яцюк Н. О. Аналіз сучасних досліджень рефлексії.....	201
Відомості про авторів	211

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Збірник наукових праць

Випуск 11

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Науково-бібліографічне редагування:

наукова бібліотека РДГУ

П-86 **Психологія: реальність і перспективи:** зб. наук. пр. Вип. 11 / упоряд.: Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова ; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

УДК 159.9+316.6

Підписано до друку 11.12.2018 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman". Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 24,88. Наклад 300. Зам. № 85.

Надруковано в друкарні видавництва «Волинські обереги».
м. Рівне, вул.16 Липня, 38;тел./факс (0362) 62-03-97
e-mail:oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №270 від 07.12.2000 р.